

*Національна правнича дискусія за темою:
«Функції кримінального права України:
проблеми реалізації»*

I. Нова парадигма вітчизняної науки кримінального права

**ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД —
НЕОБХІДНА СКЛАДОВА МЕТОДОЛОГІЇ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

М. ПАНОВ

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
завідувач кафедри кримінального права № 2
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

Наука кримінального права становить собою систему знань у вигляді ідей, теорій, концепцій, вчень і поглядів про злочин і покарання, кримінальний закон, кримінально-правові норми, юридичні конструкції, інститути кримінального права, їх соціальну обумовленість та ефективність, принципи, закономірності і тенденції розвитку, а також теоретичне осмислення практики законотворчої і правозастосовної діяльності. Тому ця наука має фундаментальний і в той же час надзвичайно важливий прикладний характер, що визначає її значущість у боротьбі зі злочинністю. *Фундаментальність науки кримінального права обумовлена як її предметом, так і наявністю значних філософ-*

сько-правових напрацювань, що становлять її теоретичну основу. Вона полягає також і в тому, що базується на ґрунтовних методологічних засадах. У ній широко використовуються загальнонаукові методи пізнання: діалектичний, формально-логічний (догматичний), соціологічний, історико-правовий, порівняльно-правовий тощо. Застосовуються також аксіологічний і системний підходи, які суттєво доповнюють її методологічне підґрунтя. Разом із тим можна стверджувати про певну недостатність застосування у цих наукових дослідженнях функціонального підходу, внаслідок чого мають місце деякі прогалини і недоліки як у результатах вказаних досліджень, так і в їх оцінці, особливо

з точки зору прикладного (прагматичного) значення.

Функціональний підхід у науковому пізнанні, зокрема й у сфері правознавства, не може протиставлятися загальнонауковим методам. Навпаки, він має базуватися на цих методах, вбирати їх в себе і використовувати у конкретних дослідженнях соціально-правових явищ. Крім того, цей підхід повинен бути завжди пов'язаним із використанням таких категорій філософії та соціології, як «структурно-функціональний аналіз», «функція», «мета», «засоби», «результат» тощо у їх взаємозв'язку і взаємодії [1, 658–659, 751, 763; 2, 7–28]. Вони суттєво розширюють зміст та обсяг наукових досліджень, надають можливість отримувати нові і додаткові знання. У деяких сферах наукового пізнання функціональний підхід набув досить інтенсивного розвитку, що обумовило достатньо високі і переконливі наукові результати. Так, у соціології сформувався вагомий та ефективний науковий напрям, який отримав назву «*функціоналізм в соціології*», або ж «*функціональна школа в соціології*» [3, 428].

Сутність функціонального підходу у науковому пізнанні, а також і кримінального права, полягає у вичленуванні досліджуваного об'єкта як цілого, поділу його на складові (елементи) і виявленні функціональної залежності як між цими складовими, так і між складовими і цілим [1, 768–769]. Причому під функціями розуміється здатність того чи іншого соціального явища (інституту) виконувати певну роль у системі суспільних відносин і впливати на ті чи інші соціальні процеси, сприяючи їхньому нормальному існуванню, розвитку чи, навпаки, обумовлюючи їхню стагнацію. Функціональний підхід завжди орієнтує дослідника на вивчення залежності,

яка спостерігається між різними сторонами чи компонентами одного й того ж єдиного соціального процесу (явища), або між декількома явищами (об'єктами), тобто необхідності встановлення (за кількісними або якісними показниками), — якою мірою зміни однієї частини системи є залежними (похідними) від змін в іншій її частині. Причому функціональний підхід завжди має відповідати на запитання «*для чого?*», «*яке призначення?*», «*яким чином?*», «*яка роль та значення?*» того чи іншого явища або інституту в системі інших явищ чи інститутів, що дає підстави зробити висновок про роль і значущість кожного з елементів наукового дослідження. Функції поділяються на внутрішні і зовнішні, явні (очевидні) і таємні (латентні), безпосередні й опосередковані, позитивні і негативні, основні і додаткові (субсидіарні) [1, 750–751].

У правознавстві функціональний підхід застосовується для досліджень інститутів як держави, так і права. У науці «теорія права» функції права поділяють на соціальні і юридичні (правові), оскільки і саме право як суспільний феномен розглядається у двох тісно пов'язаних між собою вимірах: соціальному та юридичному. Серед *соціальних функцій* права виокремлюють *культурну, інформаційну, комунікативну, ідеологічну* та ін. [4, 191–198; 5, 94–97]. Соціальні функції кримінального права проявляються у суттєвому впливі його інститутів і норм на всі сфери соціального буття суспільства: культуру, мораль, ідеологію, політику та ін. Так, кримінальне право значною мірою визначає правову культуру, правосвідомість суспільства і його громадян, соціальну й індивідуальну психологію, соціальні цінності й антицінності суспільства, правомірну і протиправну (злочинну) пове-

дінку громадян тощо. Вказані та інші соціальні функції кримінального права становлять особливий і специфічний предмет дослідження, який лежить в основі відносно самостійного філософського соціологічного напрямку науки кримінального права [6–8].

До юридичних функцій права, зокрема й кримінального, відносять: регулятивну й охоронну [4, 191–198]. Крім того, до основних юридичних функцій кримінального права відносять превентивну, а до додаткових — компенсаційну та ін. Особливості функціонального підходу у науці кримінального права з точки зору його юридичних функцій обумовлені тим, що кримінальне право як галузь права (предмет дослідження) становить собою систему формалізованих нормативно-правових утворень, — правових норм, нормативно-правових приписів, юридичних конструкцій, встановлених державою в законі про кримінальну відповідальність, що визначає злочинність і караність суспільно небезпечних діянь [9, 7–17]. З урахуванням цього основними структурними елементами функціонального підходу у дослідженні кримінального права вважаємо за необхідне визнавати «завдання» та «функції кримінального права». Вказані елементи (і відповідні їм поняття) перебувають в органічній єдності, доповнюють один одного й утворюють, при їх відмінності, зміст функціонального підходу в методології науки кримінального права. Ці елементи є похідними від базових категорій загальної теорії функціонального підходу у науковому пізнанні, таких як «мета», «засоби», «функції», «результат» і ними зумовлені. Їх використання визначає сутність і зміст вказаного підходу в правознавстві і, в тому числі, в кримінальному праві. Тому вважаємо можливим і необхідним застосу-

вання цього підходу у наукових дослідженнях на різних дослідницьких рівнях: як загального, тобто галузі права, так і окремого — його інститутів, норм, категорій, понять, юридичних конструкцій тощо, що дає можливість більш глибокого висвітлення ролі значення відповідних нормативно-правових утворень.

Завдання кримінального права діалектично співвіднесене з метою цієї галузі права, є формою її виразу і пов'язані з прогнозованими та очікуваними результатами, на досягнення яких вказані норми (як засоби) розраховані. Ці завдання ґрунтуються на фундаментальних й установчих положеннях Основного Закону України — Конституції України, зокрема: «Людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найважливішою соціальною цінністю» (ч. 1 ст. 3); «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» (ч. 2 ст. 3); «Кожен зобов'язаний неухильно додержуватись Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» (ч. 1 ст. 68). Ці завдання знайшли узагальнене і в той же час концентроване відображення у ч. 1 ст. 1 Кримінального кодексу України (далі — КК України), в якій встановлено: «Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства». Із цього надзвичайно важливого і відправного законодавчого положення випливає, що основним завданням кримінального права як галузі права є охорона від злочинних

посягань системи суспільних відносин, що визначають соціальні цінності суспільства, які регулюються іншими (регулятивними) галузями права. Визначаючи в законі про кримінальну відповідальність відповідні суспільно небезпечні діяння, що посягають на певні групи суспільних відносин, злочинами, а також встановлюючи покарання та інші заходи кримінально-правового характеру за їх вчинення, це означає, що держава тим самим бере ці відносини і відповідні соціальні цінності, щодо яких ці відносини складаються, під кримінально-правовий захист.

Завданням кримінального законодавства є також *запобігання злочинам* (ч. 1 ст. 1 КК України). Встановлюючи у статтях КК України кримінально-правові заборони та покарання чи інші заходи кримінально-правового характеру за їх порушення, законодавець адресує ці заборони і приписи не персоніфікованому (не визначеному) колу осіб і ставить за мету, зокрема, забезпечення утримання їх від скоєння діянь, визнаних злочинами, шляхом загрози застосування за їх вчинення заходів кримінально-правового характеру [9, 107–131].

Функції кримінального права (від лат. *functio* — діяльність, призначення, роль, обов'язок) — це система правових заходів, певних форм і методів діяльності держави, обумовлених специфічними об'єктивними властивостями цієї галузі з вирішення її завдань [9, 7–17]. *Функції пов'язані із завданнями* на зразок зв'язку мети і засобів її досягнення. У цьому співвідношенні завдання мають визначальну роль, оскільки формують не лише модель прогнозованого й очікуваного результату, а й методи і засоби його досягнення, що становить зміст і сутність функцій. У зв'язку з цим не можна погоди-

тися з підходом, відповідно до якого функції кримінального права інколи розглядаються окремо від його завдань і, більш того, аналізуються до з'ясування змісту цих завдань [10, 371–424]. Такий суперечливий підхід не відображає діалектичного зв'язку завдань і функцій галузі права, що перешкоджає повноті їх дослідження.

Охоронна функція кримінального права відноситься до основних. Вона полягає у встановленні в кримінальному законі заборон вчинення суспільно небезпечних діянь (дій або бездіяльності), що заподіюють чи можуть заподіювати істотну шкоду охоронюваним законом суспільним відносинам, та визначення покарання чи інших заходів кримінально-правового характеру, які підлягають застосуванню до осіб, що вчиняють такі діяння. *Предметом охорони кримінального права* є найбільш цінні позитивні суспільні відносини: основи національної безпеки України, права і свободи людини та громадянина, конституційний устрій України, власність, громадський порядок та громадська безпека, довілля тощо. Ці відносини регулюються іншими галузями права: конституційним, цивільним, господарським, екологічним, земельним (*регулятивні галузі права*). Кримінальне ж право виконує щодо вказаних суспільних відносин, як і до галузей права, що регулюють ці відносини, безпосередньо *охоронну функцію*, яка може бути визначена як *зовнішня*. Кримінальне право, безпосередньо, не регулює і не має призначення регулювати вказані суспільні відносини. Але забезпечуючи їхню охорону і недоторканність, воно, безперечно, суттєво сприяє їхньому нормальному функціонуванню та розвитку [11, 47–82].

Регулятивна функція кримінального права (внутрішня) обумовлена предме-

том правового регулювання цієї галузі права. Ним є суспільні відносини, що виникають і функціонують у зв'язку з вчиненням особою злочину і застосуванням до неї певних покарань або інших заходів кримінально-правового характеру. Вказані кримінально-правові відносини виникають та існують між суб'єктом, що вчинив злочин, та державою в особі уповноважених на те державних органів і їх службових осіб. Отже, встановлення у кримінально-правових нормах заборон, тобто визнання певних діянь злочинними (криміналізація суспільно небезпечних діянь) і визначення заходів державного примусу, що підлягають застосуванню за вчинення цих діянь (їх пеналізація), становить сутність і зміст кримінально-правового регулювання. Саме у такий специфічний спосіб (імперативний метод) держава регулює суспільні відносини, що виникають унаслідок вчинення винною особою суспільно небезпечного діяння (у межах строків давності — ст. 49 КК України), яке визнане злочином. Таким чином, є підстави визнавати норми, передбачені в статтях Особливої частини КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність і покарання чи інші заходи кримінально-правового характеру щодо осіб, які визнані вироком суду винними у вчиненні злочинів, такими, що, виконуючи охоронну функцію відносно відповідних груп суспільних відносин, одночасно здійснюють і регулятивну функцію. Тут має місце *бінарність (подвійність) функцій норм кримінального права — і регулятивної, і охоронної відносно одних і тих же юридичних явищ.*

Превентивна функція кримінального права (від лат. *praeventio* — попередження, запобігання) також обумовлена відповідними завданнями кримі-

нального права і виражається у системі заходів впливу норм і інститутів цієї галузі права на соціально-правову поведінку людей у напрямі запобігання вчиненню ними злочинів. Ця функція тісно пов'язана з *виховною* і поділяється на загальну і приватну. Загальна превенція полягає у тому, що визнання у КК України суспільно небезпечних діянь злочинними і караними, виступає достатнім і ґрунтовним орієнтиром обрання громадянами відповідних форм і видів суспільно позитивної, тобто правомірної (з точки зору кримінального права) поведінки. Ті ж із них, котрі схильні до вчинення суспільно небезпечних діянь, усвідомлюючи кримінально-правову заборону і караність таких діянь, утримуються від їх вчинення внаслідок розуміння загрози з боку держави можливим за це покаранням. Приватна (індивідуальна) превенція виражається у застосуванні за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, покарання (як основного, так і додаткового), а також інших заходів кримінально-правового характеру як заходів державного примусу, що пов'язані з обмеженнями її прав і свобод і мають на меті виправлення засудженого, а також запобігання нових злочинів як засудженим, так і іншими особами [9, 107–118].

Додатковими функціями кримінального права є виховна, компенсаційна, заохочувальна. *Виховна функція* тісно пов'язана з превентивного і полягає у тому, що заборони і приписи кримінального права орієнтують особу на вибір правомірних форм поведінки, виховують у неї почуття поваги до права та закону, негативного ставлення до злочинів і злочинності. *Компенсаційна функція* кримінального права зводиться до того, що значна кількість її інститутів і норм мають

своїм призначенням відшкодування або зменшення заподіяної злочином моральної або матеріальної шкоди методами, властивими цій галузі права. *Заохочувальна функція* полягає у стимулюванні людини до правомірної поведінки (принаймні шляхом загрози застосування покарання), чи визнання суспільно небезпечного діяння правомірним (при добровільній відмові від доведення злочину до кінця) або до позитивної посткримінальної поведінки (при звільненні від кримінальної відповідальності). Однак додаткові функції кримінального права реалізуються разом із його основними функціями, доповнюють їх і в поєднанні з ними становлять досить широке коло правових засобів здійснення завдань кримінального права.

Функціональний підхід та його застосування у наукових дослідженнях із кримінального права, як вказувалося, доцільно проводити не тільки на рівні загального (галузі права), а й окремого. Йдеться про функціональний підхід у дослідженнях інститутів, категорій та понять кримінального права. З'ясування їх функцій дає можливість більш глибоко дослідити не лише їхні сутнісні риси, а й призначення та роль у системі інших компонентів галузі права. Заслужують на розгляд такі базові поняття кримінального права, що фактично мають значення його категорій, як «поняття злочину» і «склад злочину». *Поняття злочину*, що має законодавче визначення у ст. 11 КК України, в доктрині кримінального права трактується як передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне, винне каране діяння (дія чи бездіяльність) вчинене суб'єктом злочину. Ознаки, що становлять зміст цього поняття, є сутнісними, оптимально відображають обсяг явищ об'єктивної реальності, що відносять-

ся до класу злочинів. На підставі цих ознак проводиться відмежування злочинних діянь від незлочинних. Вони органічно пов'язані між собою, перебувають у відносинах координації та надають можливість відносити у кожному конкретному випадку вчинене діяння до класу злочинів. Причому кожна із вказаних ознак у межах поняття злочину виконує притаманну їй функцію. Так, *кримінальна протиправність* (формальна ознака) свідчить про те, що діяння визнане в законі про кримінальну відповідальність як злочин і, перелік їх, як і ознак, що їм притаманні, є вичерпним. *Суспільна небезпечність* (матеріальна ознака) відображає соціальну сутність злочину, його шкідливість — воно завдає істотної шкоди охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам. Ця ознака розкриває сутність, зміст й антисоціальну спрямованість злочину та відповідає на запитання: «Чому і на якій підставі це діяння визнається злочином і вказується у КК України як кримінально-протиправне?». Отже, суспільна небезпечність як ознака поняття «злочин» виконує надзвичайно важливу функцію підстави криміналізації і пеналізації суспільно небезпечних діянь. Крім того, суспільна небезпечність становить фундаментальну основу реалізації принципів диференціації кримінальної відповідальності й індивідуалізації покарання. *Винність* вказує на те, що злочином визнається лише діяння, вчинене умисно або з необережності, а тому кримінальна відповідальність за злочин базується на принципі вини. *Караність* розглядається як юридичний наслідок злочину. Причому суспільно небезпечне діяння визнається злочином за умов, що воно вчинене суб'єктом злочину (статті 18–22 КК України). Відсутність у понятті, яке

розглядається, хоча б однієї з вказаних ознак означатиме безпідставне викривлення його змісту, внаслідок чого це поняття не виконуватиме однієї з важливих функцій — визнання певних діянь злочинними та відмежування злочинних діянь від незлочинних. У зв'язку із цим не можна погодитися із поглядом деяких науковців, що відображений у законопроекті від 2015 р. № 2897 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків», які пропонують виключити ознаку «суспільна небезпечність» із законодавчого визначення поняття злочину. Ця позиція є неприйнятною, оскільки не враховує функціональної ролі суспільної небезпечності як фундаментальної категорії кримінального права, що відображає іманентну властивість злочину. Визначаючи соціальну сутність злочину, вона становить зміст його юридичної форми — кримінальної протиправності. Водночас загальновідомо, що форма не має жодної цінності, якщо не є формою змісту. Отже, органічний зв'язок цих ознак одного і того ж поняття очевидний, що й обумовлює необхідність їх обов'язкового включення до змісту цього поняття.

Склад злочину являє собою систему об'єктивних і суб'єктивних ознак, передбачених у законі про кримінальну відповідальність, що у сукупності визначають суспільно небезпечне діяння як злочин. І як правовий інститут, і як поняття кримінального права склад злочину має широкий спектр функцій, а тому виступає важливим нормативно-правовим засобом реалізації майже всіх розглянутих функцій

кримінального права [12, 44–48; 7, 44–48]. Проте він виконує і низку специфічних функцій, властивих тільки йому, до них відносять: *фундаментальну* (наявність складу злочину у вчиненому суспільно небезпечному діянні є обов'язковою умовою кримінальної відповідальності — ч. 1 ст. 2 КК України); *кваліфікаційну* (виступає юридичною підставою кваліфікації суспільно небезпечних діянь); *розмежувальну* (на підставі складу злочину проводиться розмежування суміжних складів злочинів, відмежування злочинних діянь від незлочинних); *конкретизуючу* (за допомогою ознак складу злочину в законі доволі детально, повно і точно описуються об'єктивні й суб'єктивні ознаки злочину). До спеціальних функцій складу злочину в науковій літературі відносять також гарантійну, процесуальну, аксіологічну, догматичну та інші функції [13, 105–107; 14, 96–102]. У сукупності вони наголошують на надзвичайно важливій ролі, яку виконує склад злочину в системі правових заходів з реалізації завдань кримінального права. Тому необґрунтованою слід визнати точку зору, згідно з якою поняття «склад злочину» є «зайвим», «надуманим» поняттям, що дійсною підставою кримінальної відповідальності є факт, вчинення злочину [15, 168–169; 16, 76–81]. Наведені погляди не враховують важливість складу злочину в системі нормативно-правових засобів забезпечення правового регулювання кримінальної відповідальності, що свідчить про ігнорування науковцями функцій складу злочину, які значно відрізняються від функцій «поняття злочину» [17, 103–125].

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Философский энциклопедический словарь*. — М., 1983. — 840 с.
2. *Трубников Н. Н.* О категориях «цель», «средство», «результат». — М., 1968.
3. *Соціологічна енциклопедія* / укл. В. Г. Городяненко та ін. — К., 2008. — 456 с.
4. *Алексеев С. С.* Общая теория права : в 2 т. — М., 1981. — Т. 1. — 360 с.
5. *Теорія держави та права* : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. — Х., 2014. — 368 с.
6. *Герцензон А. А.* Уголовное право и социология (Проблемы социологии уголовного права и уголовной политики). — М., 1970.
7. *Ляпунов Ю., Родина Л.* Функции состава преступления // Уголовное право. — 2006. — № 3. — С. 44–48.
8. *Спиридонов Л. И.* Социология уголовного права. — М., 1986, 240 с.
9. *Смирнов В. Г.* Функции советского уголовного права. — Л., 1965. — 188 с.
10. *Уголовное право. Общая часть. Преступление. Академический курс* : в 10 т. / под ред. д-ра юрид. наук, проф. Н. А. Лопашенко. — М., 2016. — Т. 1. Понятие уголовного права. Механизм уголовно-правового регулирования. — 712 с.
11. *Филимонов В. Д.* Охранительная функция уголовного права. — СПб., 2003. — 198 с.
12. *Ляпунов Ю.* Состав преступления: гносеологические и социальные аспекты // Уголовное право. — 2005. — № 5. — С. 44–48.
13. *Бажанов М. И.* К вопросу о функциях состава преступления : сб. кр. тез докл. у научн. сообщ. конференции по итогам работы за 1992 год. — Харьков, 1993.
14. *Бажанов М. И.* О функциях состава преступления (процессуальная функция) // Проблемы законности. — Харьков, 1995. — Вып. 29. — С. 96–102.
15. *Козлов А. П.* Понятие преступления. — СПб., 2004. — 819 с.
16. *Малахов И. П.* Основания уголовной ответственности // Советское государство и право. — 1999. — № 6. — С. 76–81.
17. *Панов М. И.* Проблеми складу злочину та його функції у доктрині кримінального права // Вісник Асоціації кримінального права України. — 2013. — № 1. — С. 103–125.

REFERENCES

1. *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Philosophical encyclopedic dictionary], Moscow, 1983, 840 p.
2. *Trubnikov N. N.* O kategoriyakh «tsel», «sredstvo», «rezultat» [About category «purpose», «means», «result»], Moscow, 1968.
3. *Sotsiologichna entsyklopediia* [Sociological encyclopedia], Kyiv, 2008, 456 p.
4. *Alekseev S. S.* Obshchaya teoriya prava [The general theory of law], Moscow, 1981, vol. 1, 360 p.
5. *Teoriia derzhavy ta prava* [Theory of state and law], Kharkiv, 2014, 368 p.
6. *Gertsenzon A. A.* Ugolovnoe pravo i sotsiologiya (Problemy sotsiologii ugolovnoho prava i ugolovnoy politiki) [Penal law and sociology (Problems of sociology of penal law and criminal policy)], Moscow, 1970.
7. *Lyapunov Yu., Rodina L.* Funktsii sostava prestupleniya [Functions of an actus reus], *Ugolovnoe parvo*, 2006, no. 3, pp. 44–48.
8. *Spiridonov L. I.* Sotsiologiya ugolovnoho prava [Sociology of penal law], Moscow, 1986, 240 s.
9. *Smirnov V. G.* Funktsii sovetskogo ugolovnoho prava [Functions of the Soviet penal law], Leningrad, 1965, 188 p.
10. *Ugolovnoe pravo. Obshchaya chast. Prestuplenie. Akademicheskii kurs* [Penal law. General part. Crime. Academic course], Moscow, vol. 1, 712 p.
11. *Filimonov V. D.* Okhranitel'naya funktsiya ugolovnoho prava [Guarding function of penal law], Saint Petersburg, 2003, 198 p.
12. *Lyapunov Yu.* Sostav prestupleniya: gnoseologicheskie i sotsialnye aspekty [Actus reus: gnoseological and social aspects], *Ugolovnoe parvo*, 2005, no. 5, pp. 44–48.
13. *Bazhanov M. I.* K voprosu o funktsiyakh sostava prestupleniya [To a question of functions of an actus reus], Kharkov, 1993, pp. 105–107.
14. *Bazhanov M. I.* O funktsiyakh sostava prestupleniya (protsessual'naya funktsiya) [About functions of an actus reus (procedural function)], *Problemy zakonnosti*, Kharkov, 1995, Issue 29, pp. 96–102.
15. *Kozlov A. P.* Ponyatie prestupleniya [Concept of a crime], Saint Petersburg, 2004, 819 p.
16. *Malakhov I. P.* Osnovaniya ugolovnoy otvetstvennosti [Grounds of criminal responsibility], *Sovetskoe gosudarstvo i parvo*, 1999, no. 6, pp. 76–81.
17. *Panov M. I.* Problemy skladu zlochyну ta ioho funktsii u doktryni kryminalnoho prava [Problems of an actus reus and its function in the doctrine penal law], *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 2013, no. 1, pp. 103–125.

Панов М. І. Функціональний підхід — необхідна складова методології наукових досліджень кримінального права

Анотація. У статті розглядається функціональний підхід у дослідженнях кримінального права, до змісту якого входять завдання та функції кримінального права, на підставі загальних положень про нього у науковому пізнанні. Виокремлюються та аналізуються основні (охоронна, регулятивна, превентивна) і додаткові (виховна, компенсаційна, заохочувальна) функції. Пропонується розглядати функції кримінального права на загальному (галузі права) й окремому (інститути, поняття) рівнях; аналізуються функції понять «злочин» та «склад злочину».

Ключові слова: функціональний підхід, завдання кримінального права, функції кримінального права, охоронна функція, регулятивна функція, превентивна функція, функції понять «злочин» і «склад злочину».

Панов Н. И. Функциональный подход — необходимая составляющая в методологии научных исследований уголовного права

Аннотация. В статье рассматривается функциональный подход в исследованиях уголовного права, в содержание которого входят задания и функции уголовного права, на основании общих положений о нем в научном познании. Выделяются и анализируются основные (охранительная, регулятивная, превентивная) и дополнительные (воспитательная, компенсационная, поощрительная) функции. Предлагается рассматривать функции уголовного права на общем (отрасли права) и отдельном (институты, понятия) уровнях; анализируются функции понятий «преступление» и «состав преступления».

Ключевые слова: функциональный подход, задания уголовного права, функции уголовного права, охранительная функция, регулятивная функция, превентивная функция, функции понятий «преступление» и «состав преступления».

Panov M. The Functional Approach as a Necessary Component in the Methodology of Scientific Research of Criminal Law

Annotation. In the article on the basis of general provisions of the functional approach in scientific knowledge, the functional approach which includes the tasks and functions of the criminal law is considered in criminal law research. The major (protective, regulative, preventive) and additional (educational, compensation, and incentive) functions are identified and analyzed. It is suggested that the functions of criminal law should be considered at the general level (branches of law) and special one (institutions, concepts). The author also analyzes the functions of the concepts of «crime» and «corpus delicti».

Key words: functional approach, tasks, functions of criminal law, enforcement, regulatory, preventive function, functions of the concepts of «crime», «corpus delicti».